

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT

HISTÒRIA DE LA LLENGUA ESPANYOLA

Coordinació: RIZOS JIMENEZ, CARLOS ANGEL

Any acadèmic 2023-24

Informació general de l'assignatura

Denominació	HISTÒRIA DE LA LLENGUA ESPANYOLA			
Codi	101052			
Semestre d'impartició	2N Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Doble titulació: Grau en Llengües Aplicades i Traducció i Grau en Filologia Hispànica	1	TRONCAL/BÀSICA	Presencial
	Grau en Filologia Hispànica	1	TRONCAL/BÀSICA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA	TEORIA	
	Nombre de crèdits	3	3	
	Nombre de grups	1	1	
Coordinació	RIZOS JIMENEZ, CARLOS ANGEL			
Departament/s	FILOLOGIA I COMUNICACIÓ			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	<p>Hores de classe: De les 60 hores que impliquen els 6 crèdits de l'assignatura, el calendari acadèmic contempla 57 hores lectives prèvies a les activitats avaluatives. La prova final es desenvoluparà durant una sessió de màxim 3 hores. Les 3 hores que segueixen aquest període, considerades lectives, poden servir per preparar activitats de recuperació de cara a les activitats de síntesi, per a les quals el calendari contempla 3 hores més.</p> <p>Hores de treball autònom: 90 hores (aquesta xifra és merament orientativa, ja que dependrà de la destresa de cada estudiant el temps que haurà de dedicar a la realització de treballs i a l'estudi o pràctiques orientades a l'assimilació dels continguts de la matèria).</p>			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Castellà			
Distribució de crèdits	Hores de l'estudiant: 150 (de classe: 60 [57 lectives, distribuïdes en 43 sessions]; de treball autònom: 90; tutories per aclarir conceptes o orientar en l'elaboració de treballs: 4; prova final: 2 h).			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
RIZOS JIMENEZ, CARLOS ANGEL	carlos.rizos@udl.cat	6	Dilluns, de 9 a 11h

Objectius acadèmics de l'assignatura

- O.1) Conèixer els diferents esdeveniments històrics i manifestacions culturals que han propiciat l'evolució del castellà.
- O 2). Entendre el canvi lingüístic en tant que afecta l'estructura de la nostra llengua.
- O 3). Detectar les influències entre llengües i cultures al llarg de la nostra història.
- O 4). Treballar de manera cooperativa per millorar l'aprenentatge individual a l'estudi de la història lingüística.
- O 5). Comenteu un text castellà de qualsevol època des d'una perspectiva diacrònica.
- O 6). Confeccionar un treball de recerca vinculat a aquesta matèria servint-se de les eines apreses en assignatures metodològiques cursades durant el 1r quadrimestre.

Competències

- CT1 Adquirir una adequada comprensió i expressió oral i escrita de l' català i de l' castellà
- CB5 Saber desenvolupar les habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia
- CG2 .Analitzar i avaluar un tema o matèria, aplicant un raonament crític i objectiu
- CG5 Valorar el rigor i la qualitat de la feina acadèmic.
- CG7 Demostrar capacitat d'aprenentatge autònom i maduresa intel·lectual.
- CG11 Saber utilitzar la terminologia i les tècniques pròpies de l'àmbit disciplinar o professional.
- CE4 Conèixer els aspectes sistemàtics dels usos de la llengua des de diferents perspectives d'anàlisi gramaticals: fonètica, fonològica, lèxica, morfològica, semàntica, sintàctica, discursiva, pragmàtica i sociolingüística.
- CE6 Saber analitzar i de reflexionar sobre l'estructura i el funcionament de la llengua espanyola i de la comunicació en llengua espanyola, així com saber discriminar de manera crítica entre les diferents teories i aplicar-les a l'estudi científic de la llengua.
- CE7 Reconèixer les estratègies i canals de transmissió de la llengua espanyola.
- CE8 Reconèixer l'evolució històrica, externa i interna, de la llengua espanyola i capacitat per entendre i identificar diferents registres i variants dialectals.

Continguts fonamentals de l'assignatura

L'estudi de la història del castellà requereix un enfocament cronològic que cal anar necessàriament d'abans a després per poder entendre l'evolució de la llengua en sintonia amb l'evolució històrica. Podem dividir-lo en tres grans blocs corresponents a tres grans períodes: 1) l'Antiguitat (dels primers testimonis escrits en llengües preromanes al segle V, amb la caiguda de l'imperi romà i la decadència del llatí); 2) l'edat mitjana (del segle V al XV: des de la caiguda de l'imperi romà i les invasions bàrbares a l'aparició dels primers textos normatius del castellà amb el diccionari d'Alonso de Palencia i la gramàtica d'Antonio de Lebrija); 3) l'edat moderna i la contemporània (època de l'estabilització de la llengua a partir d'una norma escrita, consolidada amb la RAE, però també de diversificació arran de l'expansió colonial).

BLOC 1: L'Antiguitat

Tema 1: Les arrels de la llengua i l'aparició del llenguatge (l'onomàstica com a font d'informació).

Tema 2: Els pobles preromans i les seves llengües (no indoeuropees autòctones? com l'iber o el tarteso-turdetà o de colonització com el fenici-púnic; és el basc una llengua preromana?).

Tema 3: Pobles preromans d'origen indoeuropeu (celtes, celtibers, lusitans, sorotapes o *Urnenfelder?*, colons grecs).

Tema 4: Arriben els romans (el llatí com a tronc de la nostra llengua): testimonis del registre vulgar.

Tema 5: *Graecia capta ferum victorem cepit*: els cultismes grecoromans i el cristianisme com a principal via de transmissió.

BLOC 2: L'Edat Mitjana

Tema 6: Les invasions bàrbares i l'Espanya visigòtica: el component germànic.

Tema 7: L'arribada de l'Islam: el component àrab.

Tema 8: L'època d'origens i l'aparició dels primitius romanços: castellà, asturleonès, navarroaragonès, mossàrab o romandalusí...

Tema 9: Els primers testimonis literaris: jarchas, mester de joglaria i clerecia.

Tema 10: La consolidació de la prosa castellana (Alfonso X i l'Escola de Traductors de Toledo).

BLOC 3: Edat Moderna i Contemporània

Tema 11: La primera norma castellana (Alonso de Palencia i Antonio de Lebrija) i el Renaixement (de la llengua popular del Romancero [Florència del Pinar] a la culta de Garcilaso de la Vega i Santa Teresa de Jesús).

Tema 12: La colonització de l'espanyol i el descobriment de les llengües ameríndies i d'altres colònies (la tasca documental dels missioners), sense oblidar el sefardita.

Tema 13: El "gust per la llengua" literària: de Miguel de Cervantes a Maria de Zayas i de Quevedo o Góngora a Sor Juana Inés de la Creu passant pel teatre (Lope de Vega i Ana Caro).

Tema 14: La Reial Acadèmia Espanyola i la Il·lustració.

Tema 15: Els segles XIX i XX i la cerca d'identitat per la llengua (el cas del rioplatenc vindicat com a llengua nacional i el d'altres llengües oprimides per l'hegemònica com és el cas de l'aragonès).

Eixos metodològics de l'assignatura

A partir del lema "el còctel de la llengua: del *ajenjo* al *zurrapote* passant per la *cervesa*, el *calimocho*, o el *mate*, i la *ratafia*, ja que no tot és *aigua clara* o *mer vi*", s'ofereix un enfocament basat en l'etimologia, que serveix per conèixer les diferents etapes per les quals ha passat el castellà als seus diferents territoris. Hi haurà quatre tipus de classe: classes teòriques, classes pràctiques, pràctiques assistides i activitats dirigides acadèmicament. En el mètode d'ensenyament cal distingir diversos eixos metodològics que s'han d'adequar a les diferents activitats que s'han de fer per tal que els estudiants adquireixin les diferents competències vinculades a aquesta assignatura. D'acord amb allò establert per l'Espai Europeu per a l'Educació Superior (EEES), convé assenyalar la distribució entre les classes presencials i el temps de treball autònom de l'alumneat, per més que aquest últim serà sempre orientatiu, ja que dependrà de la destresa de cada un per consolidar les esmentades competències. Tenint en compte que aquesta assignatura disposa de quatre hores setmanals de classe distribuïdes en dues sessions d'una hora (dilluns i dimarts) i una de dues hores (dimecres), i atès el plantejament teòricopràctic que requereix aquesta matèria, les sessions de una hora seran més teòriques i les de dues hores més pràctiques. En aquest sentit, hi haurà quatre tipus d'activitats docents:

-Les classes teòriques seran de tipus magistral i s'hi desenvoluparan els conceptes, però els estudiants podran

interrompre el discurs del professor tantes vegades com sigui necessari per plantejar els dubtes que els sorgeixin. En aquestes classes el professor donarà apunts i presentarà (amb el suport de material audiovisual i bibliografia general i específica) els continguts sobre història de la llengua contrastant els diferents punts de vista que ofereixen els especialistes a cadascuna de les èpoques estudiades i captant l'interès de l'estudiant, que haurà d'ampliar aquests continguts amb lectures que s'assenyalaran oportunament i que trobareu a la bibliografia d'aquesta guia docent.

-Les classes pràctiques seran d'exercicis filològics de diferent índole (lectura de textos originals, interpretació etimològica, comentari filològic de textos, modernització d'un text antic...).

-Les pràctiques assistides seran seminaris participatius en què els estudiants entraran en contacte directe amb la documentació antiga en diferents arxius de la ciutat (Capítular, Municipal, Històric; aquestes pràctiques es reservaran a algunes de les sessions de dues hores, concretament a la 2a hora, doncs aquests arxius obren a les 9h).

-Les activitats acadèmicament dirigides consistiran en dos treballs relacionats on es posaran en pràctica diferents competències atingents a aquesta matèria: 1) Transcripció i edició d'un text inèdit breu en castellà anterior a la fundació de la RAE i posterior comentari filològic (activitat en parelles; els estudiants hauran de cercar el document); 2) transcripció, edició i comentari lexicoetimològic d'un text breu facilitat pel professor (activitat individual; s'han d'abordar les diferents etapes de la llengua a partir del vocabulari que aparegui). A l'horari d'atenció tutorial (al despatx del professor, a la tarda) els estudiants podran plantejar al professor els problemes que els vagin sorgint, de manera que els pugui fer el seguiment (assessorament bibliogràfic, recerca d'informació, claus d'interpretació). ..).

Convé tenir present que hi pot haver una tercera activitat pràctica (però no acadèmicament dirigida) relacionada amb alguna de les sessions, d'assistència obligada, programades en el marc de la Setmana de les Lletres Hispàniques, per a la qual el professor demanarà un enfocament des de la Història de la Llengua. Aquesta activitat serà obligatòria o opcional (per pujar nota) segons si les sessions programades coincideixen amb el marc horari de l'assignatura.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

El curs es divideix en quinze temes que corresponen a les quinze setmanes que inclou el quadrimestre. Els continguts es distribuïran amb la següent calendarització:

BLOC 1: L'Antiguitat

Tema 1 (1a setmana): Les arrels de la llengua i l'aparició del llenguatge (l'onomàstica com a font d'informació). [3 sessions: 5-II / 7-II; 2a hora de dimecres: visita a la biblioteca de Lletres per tenir un contacte directe amb la bibliografia]

Tema 2: Els pobles preromans i les seves llengües (no indoeuropees autòctones? com l'iber o el tarteso-turdetà o de colonització com el fenici-púnic; és el basc una llengua preromana?). [3 sessions: 12-II / 14-II; 2a hora de dimecres: lliurament d'activitat que no ponderarà a la qualificació final però sí que es corregirà. origen dels noms i cognoms dels alumnes i del seu lloc de naixement o residència]

Tema 3: Pobles preromans d'origen indoeuropeu (celtes, celtibers, lusitans, sorotapes o *Urnenfelder?*, colons grecs). [3 sessions: 19-II / 21-II; sessió pràctica de dimecres: correcció de l'activitat no avaluable i plantejament de l'activitat 2, en què se'ls facilitarà un text a cada estudiant perquè iniciï la seva investigació lexico-etimològica, que aquí començarà abordant la toponímia]

Tema 4: Arriben els romans (el llatí com a tronc de la nostra llengua): testimonis del registre vulgar. [3 sessions: 26-II / 28-II; sessió pràctica de dimecres: diagnòstic de dificultats en l'anàlisi toponímica i localització del lèxic llatí per a la investigació etimològica]

Tema 5: *Graecia capta ferum victorem cepit*: els cultismes grecoromans i el cristianisme com a principal via de transmissió. [3 sessions: 4-III / 6-III; sessió pràctica de dimecres: diagnòstic de les dificultats en el lèxic llatí i

localització de cultismes grecollatins]

BLOC 2: L'Edat Mitjana

Tema 6: Les invasions bàrbares i l'Espanya visigòtica: el component germànic. [3 sessions: 11-III / 13-III; sessió pràctica de dimecres: diagnòstic de les dificultats amb el lèxic grecollatí i localització de lèxic d'origen germànic amb especial atenció a l'antroponímia]

Tema 7: L'arribada de l'Islam: el component aràbic. [3 sessions: 18-III / 20-III; sessió pràctica de dimecres: diagnòstic de les dificultats amb l'antroponímia germànica i localització de lèxic d'origen aràbic]

Tema 8: L'època d'orígens i l'aparició dels primitius romanços: castellà, asturleonès, navarroaragonès, mossàrab o romandalusí... [2 sessions: 2-IV / 3-IV; sessió pràctica de dimecres: diagnòstic de les dificultats amb el lèxic d'origen aràbic i localització de particularitats diatòpiques en funció de l'origen i l'autoria del text]

Tema 9: Els primers testimonis literaris: jarchas, mester de joglaria i clerecia. [3 sessions: 8-IV / 10-IV; 2a hora de dimecres: sortida a l'Arxiu Capítular de Lleida per veure documentació medieval]

Tema 10: La consolidació de la prosa castellana (Alfonso X i l'Escola de Traductors de Toledo). [3 sessions: 15-IV / 17-IV; sessió pràctica de dimecres: plantejament de l'activitat 2, en què es formaran les parelles que hauran de buscar el text objecte de transcripció, edició i comentari, i es presentaran diferents plataformes on cercar documentació]

BLOC 3: Edat Moderna i Contemporània

Tema 11: La primera norma castellana (Alonso de Palencia i Antonio de Lebrija) i el Renaixement (de la llengua popular del Romancero [Florència del Pinar] a la culta de Garcilaso de la Vega i Santa Teresa de Jesús). [3 sessions: 22-IV / 24-IV; 2a hora de dimecres: visita a l'Arxiu Històric de Lleida, on es veurà documentació de diferents èpoques i tipologies (és possible que durant aquesta mateixa hora es programi alguna activitat relacionada amb la Setmana de les Lletres Hispàniques, per la qual cosa s'hauria d'anul·lar o ajornar la sortida)]

Tema 12: La colonització de l'espanyol i el descobriment de les llengües ameríndies i d'altres colònies (la tasca documental dels missioners), sense oblidar el sefardita. [2 sessions: 29-IV / 30-IV; sessió de dimarts 30: lliurament de l'activitat 1]

Tema 13: El "gust per la llengua" literària: de Miguel de Cervantes a Maria de Zayas i de Quevedo o Góngora a Sor Juana Inés de la Creu passant pel teatre (Lope de Vega i Ana Caro). [3 sessions: 6-V / 8-V; sessió pràctica de dimecres: devolució de l'activitat 1 corregida i diagnòstic de dificultats amb les particularitats dialectes en funció de l'origen i l'autoria del text, així com abordar la localització de préstecs lèxics amb especial atenció al d'origen amerindi o italià]

Tema 14: La Reial Acadèmia Espanyola i la Il·lustració. [3 sessions: 13-V / 15-V; sessió pràctica de dimecres: lliurament de l'activitat 2 i sortida a l'Arxiu Municipal de Lleida per veure textos literaris manuscrits dels segles XVII i XVIII]

Tema 15: Els segles XIX i XX i la cerca d'identitat per la llengua (el cas del rioplatenc vindicat com a llengua nacional i el d'altres llengües oprimides per l'hegemònica com és el cas de l'aragonès). [3 sessions: 20-V / 22-V; sessió pràctica de dimecres: devolució de l'activitat 2 corregida i dubtes per fer front a la prova escrita]

*Aquesta temporització és flexible i s'adequarà a les necessitats dels estudiants i a qualsevol altra circumstància que pugui sobrevenir. Les sessions d'una hora (dilluns i dimarts) tindran un enfocament més teòric, en canvi les de dues hores (dimecres) tindran un enfocament més pràctic, i serà en aquestes últimes quan es faran les sortides a diferents arxius de la ciutat perquè els estudiants entrin en contacte directe amb els documents.

Sistema d'avaluació

El sistema d'avaluació contempla que aquesta ha de ser contínua i ha de servir per verificar que l'alumnat ha adquirit les competències i aconseguit els resultats d'aprenentatge o objectius inicialment marcats. Per això se seguirà el següent sistema de ponderació de cara a la qualificació final:

Bloc 1:

Activitat acadèmicament dirigida individual (Activitat 2: transcripció, edició i anàlisi lexicoetimològica): 40%

Bloc 2: Transcripció, edició i comentari filològic d'un text antic inèdit (en parelles) 10%

Assistència i participació: 20%

Bloc 3: Examen de l'assignatura 30%

Aclariments:

a) L'examen, sempre que sigui possible, serà presencial i constarà de tres parts:

1) Explicació i argumentació sobre un tema formulat pel professor. Podeu concernir un o diversos dels temes tractats durant el curs, però es donarà a escollir entre dues opcions (les explicacions del professor han de completar-se amb la lectura del manual de l'assignatura, accessible a l'apartat de "Recursos" de l'Aula Virtual i que correspon a la Història de la llengua espanyola de Rafael Lapesa). L'extensió del tema ha de ser com a mínim una cara d'un foli.

2) Resposta a 5 preguntes breus sobre continguts exposats a classe o exercitats a les pràctiques.

3) Comentari filològic d'un text antic breu (una cambra de pàgina si està en prosa).

b) Tant l'activitat acadèmicament dirigida individual (activitat 2) com la transcripció, edició i comentari filològic d'un text inèdit (activitat 1, per parelles) es publicaran a la secció d'Activitats de l'aula virtual, però s'hauran de lliurar preferiblement impreses i en mà a les dates programades.

c) Cada manca d'assistència injustificada descomptarà una dècima dels dos punts corresponents a assistència i participació, que ponderen el 20% de la nota final. d)

Cada error d'expressió (ortogràfic, gramatical o lèxic) en les activitats escrites qualificades sobre 10 descomptarà cinc dècimes (0,5) per acord departamental. En el cas de l'examen, qualificat sobre 3 punts, descomptarà la part proporcional, és a dir, quinze centèsimes (0,15) per error.

Recuperació: D'acord amb la normativa d'avaluació de la UdL, només seran susceptibles de recuperació aquelles activitats que ponderin un mínim del 30% de la qualificació total, de manera que es podrà recuperar tant l'examen (la ponderació del qual és del 30%) com l'activitat acadèmicament dirigida individual (activitat 2), la ponderació de la qual és del 40%.

En cas de frau acadèmic o còpia espontània, s'aplicarà allò establert a la Normativa d'avaluació i qualificació de la docència en els graus i màsters de la UdL.

L'estudiant o estudianta que es vulgui acollir a l'avaluació alternativa haurà de presentar un contracte de treball o justificar, mitjançant escrit dirigit a la degana, les raons que li impossibiliten fer l'avaluació contínua en un termini de cinc (5) dies des del començament del quadrimestre. Per a més informació, envieu un correu electrònic a lletres.secretariacentre@udl.cat o dirigiu-vos a la Secretaria Acadèmica de la Facultat de Lletres.

Bibliografia i recursos d'informació

Recursos de l'assignatura. Carpetes amb textos i materials [disponibles al campus virtual de la UdL en la secció anomenada Recursos]

CANO, Rafael (coord.) (2004), *Historia de la lengua española*, Barcelona: Planeta, 2013² [a la Bib. UdL]

COROMINAS, Joan, i José Antonio PASCUAL (1980-1990), *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, Madrid: Gredos (6 volums). [abreujat com a *DECH*, a la Bib. UdL; la versió abreujada, *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana* (Madrid: Gredos, 1973³), està disponible entre els "Recursos" de l'aula virtual]

Document sobre presentació de treballs i activitats: Grau en Llengües Aplicades i Traducció, Lleida: Universitat de

Lleida. Recuperat de <https://cv.udl.cat/access/content/group/coordLlengues-1718/Guia%20presentacio%20treballs%20LLETRA.pdf>

FILALI, Shayma, Ismael Villalba y Pero Amorrutu (2022), *La vida secreta de las palabras (el libro de @ÉtimosDirectos)*, Madrid: La Esfera de los Libros.

GONZÁLEZ OLLÉ, Fernando (1993), *Lengua y literatura españolas medievales*, Madrid: Arco Libros. [a la Bib. UdL]

LAPESA, Rafael (1942), *Historia de la lengua española*, Madrid: Gredos, 1981⁹. [a la Bib. UdL]

RODRÍGUEZ ADRADOS, Francisco (2008), *Historia de las lenguas de Europa*, Madrid: Gredos.

SOCA, Ricardo (2016), *El origen de las palabras: diccionario etimológico ilustrado*, Bogotá: Rey Naranjo, 2018 (edició espanyola).

TORRENS ÁLVAREZ, María Jesús (2007), *Evolución e historia de la lengua española*, Madrid: Arco Libros, 2018². [a la Bib. UdL]

Recursos digitals:

Corpus Diacrónico del Español (CORDE): <https://corpus.rae.es/cordenet.html>

Portal de Archivos Españoles (PARES): <https://pares.culturaydeporte.gob.es/inicio.html>

Documentos y Archivos de Aragón (DARA): <https://dara.aragon.es/dara/>